

Zwarte Piet herinnert aan islamitische slavenjachten

Links: Krampus voert Europese slaven weg. Rechts: Zwarte Piet met een fez

Door [Michiel De Jong](#)

27 oktober 2021

Er wordt al decennialang zonder veel succes gezocht naar de ontstaansgeschiedenis van Zwarte Piet. Nieuw onderzoek heeft overtuigende resultaten opgeleverd. In drie afleveringen worden hier in Wynia's Week de belangrijkste conclusies gedeeld. Vandaag aflevering 2.

Dit jaar heeft het Rijksmuseum een grote slavernijtentoonstelling georganiseerd. Daarin was niets te zien over de rol die de islamitische slavernij in de Nederlandse geschiedenis speelt. Dat is opmerkelijk, want tussen de 8ste en 20ste eeuw zijn miljoenen Europeanen als slaaf weggevoerd naar islamitisch gebied. Daaronder waren ook veel Nederlanders. De slavenjachten door Moren, Saracenen, Turken, Tataren en Barbarijse zeerovers hebben grote impact gehad op zowel de directe slachtoffers als op de achterblijvers die het konden navertellen. Hun verhalen hebben zich in de loop der tijd omgevormd tot volksverhalen en tradities.

Zwarte Piet als schrikfiguur

Zwarte Piet heeft vele gezichten. Aan de ene kant is hij vrolijk, grappig, acrobatisch en draagt hij mooie kleurige kleding. Aan de andere kant kan hij ook angstaanjagend zijn. Hij straft stoute kinderen met de roe of neemt ze mee in een zak.

Het angstaanjagende aspect van de Europese sinterklastradities is beïnvloed door de islamitische slavenjacht in Europa. Dit blijkt uit nieuw onderzoek, dat aan dit artikel ten grondslag ligt. De slavenjagers leven voort als schrikfiguren. De verschillen in verschijningsvormen van deze schrikfiguren in Nederland, België, Frankrijk, Duitsland, Zwitserland en Oostenrijk kunnen worden verklaard door de verschillende vormen van slavenjacht per regio. Hieronder volgt van enkele

regio's een beschrijving van het relevante type slavenjacht en de verschijningsvorm ervan in de sinterklaastraditie.

Saraceense razzia's en toneelspelen in Frankrijk

Eeuwenlang worden de kusten van vooral Italië geteisterd door Arabische Saracenen. Zij voeren razzia's uit. De term razzia heeft een Arabische oorsprong en betekent rooftocht. De buit bestaat vooral uit bewoners die als slaven worden meegevoerd. In middeleeuwse verhalen staat Sint Nicolaas bekend als een heilige die gevangen slaven op miraculeuze wijze weet terug te brengen en moslims weet te bekeren tot het christendom.

Een van de belangrijkste middeleeuwse Franstalige toneelspelen *Le jeu de Saint Nicolas* is gebaseerd op een verhaal over een razzia. In het toneelstuk hebben moslims een icoon van Sint Nicolaas buitgemaakt en een christen in monnikspij gevangen. Het icoon blijkt wonderen te kunnen verrichten, waardoor de moslims zich bekeren tot het christendom. In Noord-Frankrijk en omliggende gebieden, zoals België en Zwitserland, wordt Sinterklaas tegenwoordig nog altijd begeleid door een personage in monnikspij.

Het beleg van Wenen en het verhaal van de notenkraaker

Vanaf de 14de eeuw wordt de islamitische slavenjacht door Turken in Zuidoost-Europa relevant. De Ottomaanse veldslagen hebben als neven doel om zoveel mogelijk Europeanen gevangen te nemen. Daarbij gaat de voorkeur uit naar kinderen, waarvan de kleinsten in zakken en korven worden meegevoerd. De veroveringen culminerden uiteindelijk in het beleg van Wenen in 1683.

Het wereldberoemde ballet de *Notenkraaker* van Tsjajkovski is gebaseerd op een Duits sprookje uit de 19de eeuw. Hoewel het altijd rond kerst wordt uitgevoerd, is het eigenlijk een sinterklaasverhaal. In Duitsland is onder invloed van Maarten Luther het sinterklaasfeest naar Kerst verhuisd. In het verhaal komt een veldslag voor tussen het leger van de Notenkraaker en het muizenleger. Deze veldslag stelt de slag om Wenen voor. De Notenkraaker is de Poolse koning Sobieski, de aanvoerder van de huzaren die de Turken de beslissende slag toebrengen. De muizen verbeelden de Turken, de schrikfiguren in de sinterklaastraditie.

Tataarse slavenjachten en Krampus in Oostenrijk

In hun veldslagen worden de Ottomanen in Europa bijgestaan door islamitische Tataren uit de Krim. De Tataren voeren grootschalige slavenjachten uit onder de bevolking van Oost- en Midden-Europa. Ze dringen op hun snelle paarden diep vijandelijk gebied binnen om op de terugweg, midden in de nacht, dorpen te overvallen en de bewoners mee te voeren. De Tataren worden ook wel Tartaren genoemd, naar Tartarus, de onderwereld in de Griekse mythologie. Zij zijn de zwarte ridders uit de hel. In de 16de en 17de eeuw worden ook de gebieden van het Habsburgse rijk getroffen.

Krampus is de duistere begeleider van Sinterklaas in het Habsburgse rijk. Hij heeft een zeer angstaanjagend uiterlijk en is in Oostenrijk en omliggende landen nog altijd populair. In de laatste decennia van de 19de eeuw ontstaat het gebruik om elkaar nieuwjaarskaarten te sturen. Een

categorie nieuwjaarskaarten heeft Krampus als thema. De afbeeldingen op deze kaarten kunnen grotendeels worden teruggevoerd op beelden en verhalen van Turkse en Tataarse slavenjachten in de 16de en 17de eeuw.

Aankomst per boot

In de 17de eeuw, wanneer de Nederlandse schepen in aantal dominant zijn in de internationale scheepvaart, beleeft ook de Barbarijse piraterij haar hoogtepunt. Hoewel er geen precieze cijfers bekend zijn, blijkt uit bronnen dat Nederlandse zeelieden in grote aantallen zijn buitgemaakt door Barbarijse zeerovers en verkocht op Noord-Afrikaanse slavenmarkten.

Eind november 1623, vaart een van de meest beruchte Barbarijse zeerovers de haven van Veere binnen. Dit is een opmerkelijke gebeurtenis, een dergelijke piraat mag normaal niet in Nederland aanleggen. Omdat Murad Rais diplomatiek van belang is in de strijd tegen Spanje, krijgt hij toegang. Deze islamitische zeerover is van oorsprong een Nederlander: Jan Janszoon van Haarlem. Maar nu heet hij Murad Rais en hij komt met twee, door storm gehavende schepen in Veere aan. De bemanning, waarschijnlijk ongeveer 100 piraten, bestaat vooral uit Morisco's, moslims afkomstig uit Spanje.

De piraten blijven een maand in de haven om de schade aan hun schepen te herstellen. De aankomst van deze piraten komt opvallend overeen met de huidige aankomst van Sinterklaas. Beelden van Zwarte Piet uit de 19de eeuw bevestigen een islamitische invloed. Zo droeg Zwarte Piet regelmatig een fez, een hoofddeksel dat toen symbool stond voor het Ottomaanse rijk.

De wetenschap over Zwarte Piet en slavernij

In diverse landen om ons heen is de sinterklaastraditie beïnvloed door islamitische slavenjagers. Murad Rais was een prominente slavenjager. Het is goed mogelijk dat het verhaal van de aankomst van Sinterklaas per boot afstamt van de aankomst in Veere. Er bestaan geen andere overtuigende verklaringen voor dit element in de sinterklaastraditie. Bovendien zou daarmee ook het verband met Spanje en met Moren verklaard worden.

Islamitische slavernij wordt door de wetenschap, net als door musea, grotendeels genegeerd. Zij wijzen een mogelijk verband tussen de islamitische piraat en de sinterklaastraditie dan ook af. In plaats daarvan houdt de wetenschap vast aan een verband met trans-Atlantische slavernij.

Activistische wetenschappers stellen dat Nederlanders zich meer bewust moeten worden van hun slavernijverleden. Dat is tevens een motivatie achter zowel de slavernijtentoonstelling als de vele wetenschappelijke onderzoeken rond Zwarte Piet. Maar wat weten we over islamitische slavernij? Pas als daar meer aandacht voor komt kan de onenigheid over de oorsprong en betekenis van Zwarte Piet opgelost worden.

Dit artikel is gebaseerd op onderzoek dat is onderbouwd met duidelijk historisch bronmateriaal dat is gepubliceerd in 'De komediant, de piraat en de geschiedvervalser' (2018) en 'De kermis, de slavenjacht en het einde van de wetenschap' (2020).